

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1421612

Geliş Tarihi (Received): 17.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 31.07.2024

Online Yayın Tarihi (Published): 30.09.2024

AKTİF SPORDAN EMEKLİLİĞE GEÇİŞ NEDENLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SPORCULARIN EMEKLİLİK KARARI ENVANTERİNİN TÜRKÇE UYARLAMASI*

Birke Kıstak^{1†}, Duygu Karadağ²

¹Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İSTANBUL

²Haliç Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

Öz: Çalışmada sporcuların, emeklilik kararı süreçlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen “Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri”nin Türkçe geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmaya 18-32 yaş aralığında 65 kadın ve 144 erkek olmak üzere 10 farklı spor branşından toplam 209 ($\bar{X}_{\text{yaş}}=20,02\pm 4,21$) sporcu katılmıştır. Sporculara “Kişisel Bilgi Formu” ve “Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri” uygulanmıştır. 39 madde, 5’li Likert tipi değerlendirmeye sahip olan Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri; emekliliğin iticiliği, emekliliğinin çekiciliği, spor kariyerinin çekiciliği ve spor kariyerinin iticiliği olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliği için Doğrulayıcı Faktör Analizi; yakınsak ve ıraksak geçerlikleri için Ortalama Açıklanan Varyans [Average Variance Extracted (AVE)], Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi [Maximum Squared Variance (MSV)] ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması [Average Shared Squared Variance (ASV)], Bileşik Güvenirlik [Composite Reliability (CR)] değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için ise Cronbach alfa iç tutarlık ve CR katsayıları hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri 0,42 ile 0,87 aralığında değişmektedir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, madde 3’ün faktör yükü 0,30’un altında değer almıştır ve madde 3 modelden çıkarıldığında, modelin iyi uyum indeks değerlerine sahip olduğu görülmüştür ($\chi^2/\text{sd}=1,97$, CFI=0,92, TLI=0,91, IFI=0,96, SRMR=0,03, RMSEA=0,06). Bunun yanı sıra, envanterin hesaplanan MSV, ASV, AVE ve CR değerleri ölçeğin yakınsak ve ıraksak geçerliğini, Cronbach alfa ve CR katsayıları ise envanterin güvenilirliğini desteklemektedir. Elde edilen bulgular, envanterin Türkçe versiyonunun sporcuların emeklilik kararı alma süreçlerini değerlendirmek amacıyla kullanılabilmesi ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atletik emeklilik, kariyer geçişi, spor kariyeri, doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirlik ve geçerlik

EVALUATION OF THE REASONS FOR TRANSITION FROM ACTIVE SPORT TO RETIREMENT: THE TURKISH ADAPTATION OF ATHLETES’ RETIREMENT DECISION INVENTORY

Abstract: In the study, it was aimed to examine the validity and reliability of the Turkish form of the “Athletes’ Retirement Decision Inventory” (ARDI), which was developed to evaluate the retirement decision processes of athletes. 209 (Mage=20,2; SD=4.21) athletes in total including 65 females and 144 males from 10 different sports branches participated in the study. “Personal Information Form” and “Athletes Retirement Decision Inventory” were applied to participants. ARDI has 39 items and 5-point Likert type evaluations; it consists of anti-pull, pull, anti-push and push subscales. Confirmatory factor analysis for the construct validity of the scale, Average Variance Extracted (AVE), Maximum Squared Variance (MSV) and Average Shared Squared Variance (ASV), Composite Reliability (CR) values were calculated for convergent and divergent validity. Cronbach alpha and CR coefficients were calculated to test the reliability of the scale. According to the confirmatory factor analysis results, the factor loads of the items in the scale were 0,42 and 0,87. According to the analysis results, the factor load of item 3 was below 0,30 and that excluded from the model, the acceptable fit index values were obtained ($\chi^2/\text{df}=1,97$, CFI=0,92, TLI=0,91, IFI=0,96, SRMR=0,03, RMSEA=0,06). The MSV, ASV and AVE values calculated for both forms of the scale showed the convergent and divergent validity of the scale; Cronbach’s alpha and CR coefficients supported the reliability of the inventory. The findings showed that the ARDI provides validity and reliability conditions for the evaluation of retirement decision making of athletes.

Key Words: Athletic retirement, career transition, sports career termination, confirmatory factor analysis, reliability and validity

* Bu araştırma, birinci yazarın “Sporcuların Emeklilik Kararının Belirlenmesinde Algılanan Sportif Yeterlik, Hedef Yönelimleri ve Güdülenme Düzeylerinin Rolü” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

† *Sorumlu Yazar: Birke Kıstak, E-mail: bkistak@gmail.com

GİRİŞ

Minyatür bir yaşam süreci olarak ifade edilen spor kariyeri sporcu tarafından gönüllü olarak seçilen, spora katılımı, bu katılımı içeren geçişleri ve katılımın sona ermesi ile noktalanmış çok yıllık rekabetçi bir katılım olarak tanımlanmaktadır (Stambulova ve Wylleman, 2014; Wylleman ve ark., 2004). Alanyazına göre spor kariyerine özgü iki temel özellik vardır. Bunlardan ilki spor kariyerinde optimal performans düzeyine ulaşmanın hayattaki diğer ilgi alanlarını göz ardı ederek fiziksel ve duygusal bağlılığı gerektirmesi; diğeri ise bu kariyer için söz konusu olan zorunlu bir emeklilik yaşının olmamasıdır (Crook ve Robertson, 1991). Spor kariyerinin bu özelliklerinden dolayı sporcular tek boyutlu bir kimliğe sahip olarak, zaten belirsiz olan ve bir sporcunun kariyerindeki son geçiş evresi olan emekliliği göz ardı etmektedirler. Spordan emeklilik kavramı nihai bir yaşam değişikliği olup mesleki emeklilik kavramından farklı olarak genellikle daha erken yaşlarda gerçekleşen ve başka bir kariyere geçişi içermektedir (Martin ve ark., 2014; Stambulova, 1994; Wylleman ve Lavalley, 2004). Spora katılımın noktalanması olarak adlandırılan spordan emeklilik kavramı, 1950'li yıllarda spor sosyolojisinin çalışma konusu iken 1980'lerde egzersiz ve spor psikolojisine ait bir çalışma alanı haline gelmiştir (Takahashi ve Shigeno, 2011; Toyoda ve Nakagomi, 2000; Wylleman ve ark., 1999). Bu bağlamda öncü araştırmalar, sporcuların kariyer geçişlerini açıklamaya çalışan kavramsal modeller geliştirmeye odaklanmıştır (Stambulova, 1994; Wylleman ve Lavalley, 2004). Bu modeller daha çok spordan emeklilik sürecini tanımlayan (örn., Taylor ve Ogilvie, 1994), emeklilik nedenleri, emeklilik öncesi planlama, emeklilikte sosyal desteğin varlığı ve kalitesi ile bu süreçte atletik kimliğin etkisi ve başa çıkma stratejileri gibi çok sayıda faktörü vurgulamıştır. Modellerin yanı sıra daha çok spor kariyerinin sonuna odaklanan ve spor kariyerinden emeklilik nedenleri (Alfermann, 2000), emekliliğe dair kararın gönüllülüğü (Cecic Erpiç ve ark., 2004), emeklilik sonrası kimlik değişikliğine dair sorunlar (Lally, 2007) ile emeklilik sonrası yaşam becerilerine (Kadlcik ve Flemr, 2008) odaklanan araştırmalar da ortaya konmuştur. Bu modeller ve araştırmaların yanı sıra araştırmacılar tarafından sporcuların spor kariyeri sonrası hayatlarında neler yaptıkları ve emeklilik süreci içerisinde hangi yönlerden nasıl etkilendikleri araştırmacılar tarafından sıklıkla değerlendirilmek istenmiştir. Bu bağlamda sporcuların emeklilik geçişine dair birçok ölçüm aracı geliştirilmiştir. Örneğin; Sporcu Emekliliği Anketi (Athlete Retirement Questionnaire) (Sinclair ve Orlick, 1993); Spor Kariyerini Sonlandırma Anketi (The Sports Career Termination Questionnaire) (Cecic Erpiç, 2000); Atletik Emeklilik Anketi (The Athletic Retirement Questionnaire) (Alfermann ve ark., 2004) alanyazında sıklıkla kullanılan ölçüm araçlarıdır. Bu ölçüm araçlarının yanı sıra, Fernandez ve arkadaşları (2006) spordan emekliliğe bakış açısının sadece nedensel açıdan ele alınmasını eleştirerek, spordan emekliliğin süreç odaklı incelenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu kapsamda sporcuların emeklilik karar sürecini organize etmek, yapılandırmak ve anlamak için Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterini (The Athletes' Retirement Decision Inventory - ARDI) geliştirmişlerdir.

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri, sporcuların emeklilik kararlarını etkileyen faktörleri hem itici hem de çekici faktörler perspektifinden ele alınma ihtiyacı ile geliştirilmiştir. İtici faktörler, kötü sağlık durumu veya kişinin işini sevmemesi gibi yaşlı çalışanları emekliliğe sevk eden olumsuz düşüncelerken; çekici faktörler boş zaman ilgilerini takip etme isteği veya yaşlı çalışanları emekliliğe çeken gönüllü faaliyetler gibi olumlu düşüncelerdir (Shultz ve ark., 1998). Bireylerin karar verme süreçlerini daha iyi anlamak adına itme ve çekme faktörlerinin yanına itme ve çekmeyi önleyici faktörler olmak üzere iki boyut daha eklemiştir. İtmeyi önleyici faktör, mevcut duruma veya kişinin sosyal bağlamına bağlılık olarak tanımlanmış; çekmeyi önleyici faktör ise gelecekte karşılaşılabilecek riskler olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri, sporcuların emeklilik kararını alma

süreçlerini değerlendirmek amacıyla a) Emekliliğin iticiliği (sporcuların, spor sonrası yaşama dair endişe, risk, güvensizlik ve zorluk gibi olumsuz düşünceleri); b) Emekliliğin çekiciliği (Sporcuların, spor sonrası yaşama dair olumlu düşünceleri); c) Spor kariyerinin çekiciliği (Sporcuların, mevcut spor kariyerlerine dair olumlu düşüncelerinin ve bağlılıklarının neden olduğu emeklilik tereddütü); d) Spor kariyerinin iticiliği (Sporcuların, mevcut sportif kariyerleri ile ilgili olumsuz düşünceleri) olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Envanterin Çin (Hu ve Yang, 2013) ve İran (Salehi ve ark., 2016) gibi farklı kültürler için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Türkiye’de ise sporcuların emeklilik kararları ve süreçleri ile ilgili herhangi bir ölçüm aracına rastlanmamıştır. Öte yandan alanyazın incelendiğinde araştırmaların daha çok sporcuların, atletik kariyerlerini sonlandırdıktan sonraki durum ve düşüncelerini ortaya koymaya yönelik olduğu görülmektedir (Tunçkol, 2007; Gall ve Evans, 2000; Sterling, 2005). Bu kapsamda sporcuların kariyer sonrası sürecini daha iyi anlamak ve yapılandırmak amacıyla emekliliğin süreç odaklı ele alınması gerekliliği envanterin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, Fernandez ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin Türkçe versiyonunun psikometrik özelliklerinin test edilmesidir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile araştırmaya dair evren ve örneklem grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ile verilerin analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Araştırma Modeli

Sporcuların emeklilik kararı alma süreçlerini değerlendirmeyi amaçlayan Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin Türkçe formunun psikometrik özelliklerini incelemeyi amaçlayan çalışma, amacı açısından tanımlayıcı, süresi açısından kesitsel olup nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinde bir araştırmadır (Karasar, 1999).

Araştırma Grubu

Araştırmanın örnekleme olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde örneklem sayısının madde sayısına oranının 5’ten düşük olmaması önerisi dikkate alınmıştır (Aksu ve ark., 2017). Çalışmaya, İstanbul ilinde, 18-32 yaş arası en az 3 yıl spor deneyimine sahip, 65 kadın ($\bar{X}_{yaş} = 20,52 \pm 3,65$) ve 144 erkek ($\bar{X}_{yaş} = 19,79 \pm 2,75$) olmak üzere 209 ($\bar{X}_{yaş} = 20,02 \pm 4,21$) sporcu gönüllü olarak katılmıştır. Sporcuların spor deneyimi ortalaması 8,62 \pm 4,39 yıldır; kadın sporcuların spor deneyimi ortalaması 8,31 \pm 4,35 yıl iken, erkek sporcuların spor deneyimi ortalaması 8,92 \pm 4,43 yıldır. 10 farklı branştan sporcuları kapsayan çalışmada; katılımcıların %19,1(n=40)’i milli sporcudur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan sporcuların sosyodemografik özelliklerinin belirlenmesi amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, spor dalı gibi demografik bilgilerinin yanı sıra ne kadar süredir bu spor ile uğraştıkları ve millilik düzeylerini belirlemeyi içeren sorulardan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri: Fernandez, Stephan ve Fouquereau (2006) tarafından sporcuların emeklilik kararını alma süreçlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen envanter; 39 madde ve 10'lu likert tipinde (Kesinlikle Katılmıyorum=1; Kesinlikle Katılıyorum=5) değerlendirmeye sahiptir. Kültürel farklılıklar ile Türk popülasyonunun yanıt seçenekleri arasındaki çapaların kesin aralıklarının ve netliğinin ayırt etme ve netleştirme eğiliminde olması nedeniyle özgün envanterin yazarlarının izniyle Türkçe formu 5'li Likert tipindedir (Kesinlikle Katılmıyorum=1; Kesinlikle Katılıyorum=5). Emekliliğin İticiği, Emekliliğin Çekiciliği, Spor Kariyerinin Çekiciliği, Spor Kariyerinin İticiği olmak üzere dört alt boyuttan oluşan envanterin, alt boyutlarının açıklaması ve maddelerine ilişkin örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Emekliliğin İticiği: Sporcuların, spor sonrası yaşama dair endişe, risk, güvensizlik ve zorluk gibi olumsuz düşüncelerini yansıtan faktördür.

“Spor kariyerimi sonlandırmanın meydana getireceği değişikliklerden korkarım.”

Emekliliğin Çekiciliği: Sporcuların, spor sonrası yaşama dair olumlu düşüncelerini yansıtan faktördür.

“Yeni mesleki beceriler geliştirebilirim.”

Spor Kariyerinin Çekiciliği: Sporcuların, mevcut spor kariyerlerine dair olumlu düşüncelerinin ve bağlılıklarının neden olduğu emeklilik tereddütünü yansıtan faktördür.

“Spordan emekli olmak için çok genç olduğumu hissederim.”

Spor Kariyerinin İticiği: Sporcuların, mevcut sportif kariyerleri ile ilgili olumsuz düşüncelerini yansıtan faktördür.

“Kulübün/takımın ortamından hoşlanmam.”

Verilerin Toplanması

Envanterin Türkçeye uyarlanması sürecinde Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin geliştirildiği, araştırmanın yazarlarından olan Evelyne Fouquereau ile elektronik posta yoluyla iletişime geçilmiş ve envanterin uyarlanabileceğine dair gerekli izin alınmıştır. Daha sonra envanterin çeviri aşamasına geçilerek, uyarlama sürecinde Brislin (1986) tarafından önerilen standart çeviri-geri çeviri yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda envanterin orijinal maddeleri, İngilizce dil bilimi alanından 1, egzersiz ve spor psikolojisi alanından 2 uzman olmak üzere 3 kişi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bir sonraki aşamada elde edilen üç farklı çevirideki maddeler karşılaştırılarak, benzer ve farklı çevriye sahip maddeler belirlenmiştir. Envanterin İngilizce orijinalini en iyi temsil eden maddeleri belirlemek üzere, çeviriler form haline getirilerek 3 uzmana gönderilmiştir. Uzmanlar tarafından seçilen benzer ve farklı maddelerden oluşan form başka bir İngilizce dil bilimci tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Geri çeviriden elde edilen maddeler ile orijinal ölçek maddeleri karşılaştırılarak, birbirine en yakın çeviriler ile orijinal dildeki maddeleri Türk dilinde en iyi ifade eden çeviriler göz önünde bulundurularak uzman bir yargıcı tarafından Türkçe envantere en uygun hali verilmiştir.

Çalışmada veriler Google Formlar ile oluşturulan çevrimiçi anketler aracılığıyla toplanmıştır. Bilgilendirme ve onam formları çevrimiçi ankete dahil edilerek, veriler gönüllülük ilkesine uyularak toplanılmıştır. Çalışmanın yapılabilmesi için Haliç Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı (19.06.2023-190) alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizine geçilmeden önce veri setine ilişkin normal dağılım durumu veya analiz sonuçlarını etkilemesi muhtemel durumlardan kaçınmak için veri setindeki kayıp ve boş veriler

incelenmiştir. Yapılan Kayıp Veri Analizi (Missing Value Analysis) sonucunda, kayıp ya da boş değerlere rastlanılmamıştır. Sonraki adımda, veri setindeki çok değişkenli normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığı ile veri setindeki aykırı değerler Mahalanobis uzaklık katsayısı ile incelenmiş ve uç değer bulunmamıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı; çarpıklık ve basıklık katsayıları betimsel istatistikler ile incelenmiştir. Bu kapsamda çarpıklık ve basıklık katsayıları George ve Mallery (2016) tarafından önerilen ve değerlerin +2 ve -2 arasında olmasının normal dağılımın varlığına kanıt olarak kabul edildiği kriter dikkate alınmıştır. Ölçeğin normal dağılımına ilişkin verilere bakıldığında çarpıklık katsayısı -1,31 ile 1,08; basıklık katsayısı -1,88 ile 1,89 aralığındadır. Elde edilen bulgular, verilerin normal dağılıma uygun olduğunu göstermiştir.

Sporcuların Emeklilik Kararı Alma Envanterinin faktör yapısı Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), en çok olabilirlik (maximum likelihood) tahmin yöntemi kullanılarak AMOS 26 programında incelenmiştir. Envanterin faktör yapısı, DFA’da esas alınan uyum indeksleri olan χ^2/sd (Ki-Karenin Serbestlik Derecesi Oranı), RMSEA (Ortalama Hata Karakök Yaklaşımı - Root Mean Square Error Approximation), TLI (Normlandırılmamış Uyum İndeksi-Tucker-Lewis Index), IFI (Artan Uyum İndeksi-Incremental Fit Index), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi- Comparative Fit Index) ve SRMR (Standardize Edilmiş Ortalama Hataların Karekökü-Standardized Root Mean Squar Residual) değerleri aracılığı ile incelenmiştir. Uyum indekslerinin değerlendirilmesinde Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller (2003) ile Hu ve Bentler (1999)’in önerdiği değerler dikkate alınmıştır. Kabul noktasını belirleyen kritik değerler $\chi^2/sd \leq .5$; CFI $\geq .90$; TLI ve IFI $\geq .90$; SRMR $\leq .08$ ile RMSEA $\leq .10$ olarak kabul edilmiştir. Ölçme aracına ilişkin yakınsak ve iraksak geçerlikleri test etmek için Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değeri, Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi (MSV) ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması (ASV) ile Bileşik Güvenirlik (CR) katsayısı kullanılmıştır. Envantere ilişkin yakınsak geçerlik için, CR>AVE; Iraksak geçerlik için ise MSV<AVE; ASV<MSV kriteri dikkate alınmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Envanterin güvenilirliği, Cronbach Alpha iç tutarlık ve Bileşik Güvenirlik (CR) kat sayılarının hesaplanması ile incelenmiştir.

BULGULAR

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin özgün faktör yapısı, DFA ile sınanmıştır. Modele ilişkin uyum indeks değerlerine dair analiz sonuçları, Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri (39 madde) Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

(39 madde)	χ^2/sd	CFI	TLI	IFI	SRMR	RMSEA
	2,67	0,91	0,91	0,96	0,03	0,06

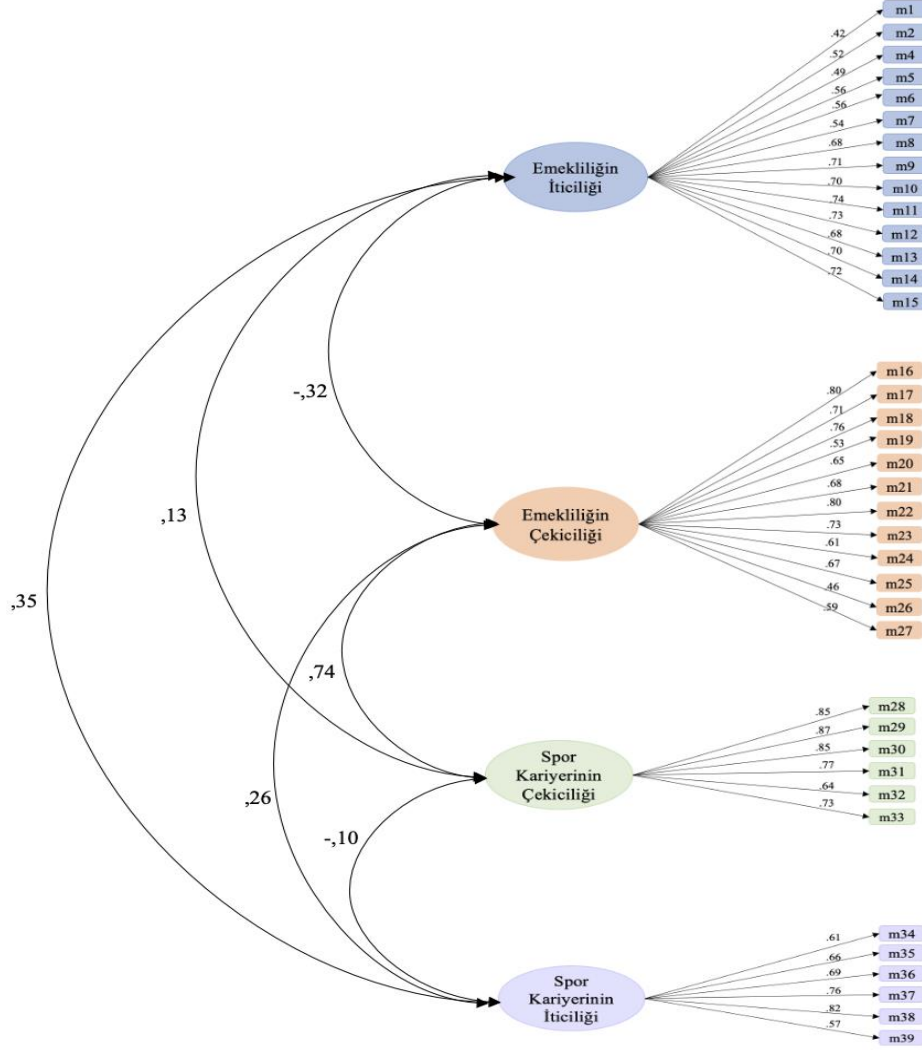
Tablo 1’de elde edilen sonuçlar 39 maddelik model için kabul edilebilir düzeyde olmakla birlikte envanterin “emeklilik iticiliği” alt boyutunda yer alan madde 3’ün faktör yükünün 0.30 ‘un altında değer aldığı belirlenmiştir. Bu nedenle madde modelden çıkarılmıştır ve 38 madde ile yeniden doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri (38 madde) Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

(38 madde)	χ^2/sd	CFI	TLI	IFI	SRMR	RMSEA
	1,97	0,92	0,91	0,96	0,03	0,06

Tablo 2’de elde edilen 38 maddelik modelin doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeks değerleri verilmiştir. 38 maddelik envanter için yapılan DFA’da elde edilen uyum indeks değerleri kabul edilebilir sınırlar içerisinde.

DFA’da test edilen 38 maddelik modele dair faktör yükleri ve faktörler arasındaki korelasyon katsayıları Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin için DFA model yapısı (38 maddelik yapısı)

Şekil 1’de sunulan standartlaştırılmış faktör yükleri incelendiğinde, Emekliliğin İticiği alt boyutunda 0,42 (madde 1)- 0,74 (madde 11) arasında, Emekliliğin Çekiciliği alt boyutunda, 0,46 (madde 26)- 0,80 (madde 16 ve 22) arasında, Spor Kariyerinin Çekiciliği alt boyutunda 0,64 (madde 32) – 0,87 (madde 29), Spor Kariyerinin İticiği alt boyutunda ise 0,57 (madde 39) – 0,82 (madde 38) arasında olduğu görülmektedir.

Ölçeğin 4 faktörlü yapısında faktörler arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde, emekliliğin iticiliği alt boyutu ile; emekliliğin çekiciliği alt boyutu arasında negatif yönde ($r = -0,32$, $p < 0,01$), spor kariyerinin çekiciliği alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = 0,13$, $p < 0,01$), spor kariyerinin iticiliği alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = 0,35$, $p < 0,01$) anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Emekliliğin çekiciliği alt boyutu ile spor kariyerinin çekiciliği alt boyutu arasında

pozitif yönde ($r = 0,74$, $p < 0,01$), spor kariyerinin iticiliği alt boyutu arasında pozitif yönde ($r = 0,26$, $p < 0,01$) anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Spor kariyerinin çekiciliği alt boyutu ile; spor kariyerinin iticiliği alt boyutu arasında ise negatif yönlü ($r = -0,10$, $p < 0,01$) anlamlı ilişkiler vardır

Yakınsak ve İraksak Geçerlik

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin yapı geçerliğini incelemek için DFA'ya ek olarak, yakınsak geçerlik için, Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) ve Bileşik Güvenirlilik (CR) değerleri; iraksak geçerlik için ise Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi (MSV) ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması (ASV) değerleri incelenmiştir. Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin yakınsak ve iraksak geçerlik değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin MSV, ASV, AVE, CR ve Cronbach Alpha değerleri

Alt Boyutlar	MSV	ASV	AVE	CR	α
Emekliliğin İticiliği	0,55	0,48	0,63	0,84	0,90
Emekliliğin Çekiciliği	0,53	0,41	0,72	0,89	0,91
Spor Kariyerinin Çekiciliği	0,42	0,37	0,61	0,82	0,88
Spor Kariyerinin İticiliği	0,51	0,44	0,64	0,79	0,84

Envantere ilişkin yakınsak geçerlik sonuçlarına bakıldığında; alt boyutlara dair bileşik güvenilirlik değerleri (CR), ortalama açıklanan varyans (AVE) değerlerinden büyük ve tüm AVE değerlerinin 0,5'ten büyük olduğu görülmektedir. Envantere ilişkin iraksak geçerlilik değerlerine bakıldığında ise Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi (MSV) değerlerinin, Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değerlerinden küçük olduğu ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması (ASV) değerlerinin de Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi (MSV) değerlerinden küçük olduğu görülmektedir. Elde edilen değerler envanterin yakınsak ve iraksak geçerliğini destekler niteliktedir.

Güvenirlilik

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinde yer alan maddelere ait Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0,84 (Spor Kariyerinin Çekiciliği) ile 0,91 (Emekliliğin Çekiciliği) arasında değişmektedir. Envanterde yer alan maddelere ait bileşik güvenirliliğe (CR) ilişkin değerler ise 0,79 (Spor Kariyerinin İticiliği) ile 0,89 (Emekliliğin Çekiciliği) arasında değişmektedir (Tablo 3).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, sporcuların emeklilik kararını alma süreçlerini ve bu kararlarını etkileyen faktörleri inceleyen "Sporcuların Emeklilik Kararı Envanteri"nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliliğinin test edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler ile envanterin dört faktörlü olan yapısı (emekliliğin iticiliği, emekliliğin çekiciliği, spor kariyerinin iticiliği, spor kariyerinin çekiciliği) Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile incelenmiştir. Envanterin yakınsak ve iraksak geçerliliği için ise Ortalama Açıklanan Varyans (AVE), Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi (MSV), Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması (ASV) ile Bileşik Güvenirlilik (CR) değerleri incelenmiştir. Envanterin güvenirliliği kapsamında ise Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ile Bileşik Güvenirlilik (CR) değerleri hesaplanmıştır.

Envanterin yapı geçerliği için yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizinde kabul edilebilir uyum indekslerine ulaşmakla birlikte, "emeklilik iticiliği" alt boyutuna ait madde 3'ün faktör yükünün 0.30'un altında değer aldığı belirlenmiştir. Bu durum madde 3'ün modelden çıkarılmasını ve 38 madde ile modelin uygunluğunun yeniden test edilmesini gerektirmiştir (Büyüköztürk, 2002). Alanyazına bakıldığında, envanterin Hu ve Yang (2013) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan Çince versiyonunun madde analizi sonuçları, orijinal versiyonu oluşturan 39 maddeden 6'sının katılımcıların cevap düzeyini belirleyemediğinden dolayı envanterden çıkarılarak, 33 madde ile faktör yapısının desteklendiğini ortaya koymuştur. Envanterin Salehi ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen İran versiyonunun analiz sonuçlarına bakıldığında ise envanterin 3 maddesi ilgili alt boyuta yük vermemesinden dolayı modelden çıkartılmış ve 36 maddelik faktör yapısının desteklendiğinin ortaya konduğu görülmektedir. Envanterin Türkçe versiyonundan madde 3 çıkarıldıktan sonra elde edilen uyum indeks değerleri, envanterin 38 maddelik ve dört faktörlü yapısını desteklemektedir. Model- veri uyumunun sağlanmasında önerilen kriterler (Bentler, 1990; Hu ve Bentler, 1999; Schermelleh-Engel ve ark., 2003) doğrultusunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri ölçüm modelinin iyi uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Envanterin Türkçe versiyonuna ait elde edilen uyum indeksleri ($\chi^2/sd = 1,97$, CFI = 0,92, TLI = 0,91, IFI = 0,96, SRMR = 0,03, RMSEA = 0,06), Çin örneğinde ($\chi^2/sd = 2,85$, GFI, AGFI, CFI, NFI > 0,90) elde edilen uyum indeksleri ile yakın olduğu görülmüştür (Hu ve Yang, 2013). Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin İran örneğinde yürütülen uyarlama çalışmasında da mevcut araştırmadaki ile benzer uyum indeks değerleri ($\chi^2/sd = 1,82$, CFI = 0,89, PNFI = 0,99, TLI = 0,79, RMSEA = 0,06) elde edilmiştir (Salehi ve ark., 2016). Mevcut araştırmada envantere dair elde edilen model uyumu ile farklı kültürlerdeki uyarlama çalışmaları sonucunda elde edilen model uyumları kabul edilebilir uyum ve iyi uyum göstermeleri yönünden tutarlılık göstermektedir.

Envanter modelinin uygunluğuna karar verilirken uyum indeks değerlerinin yanı sıra faktör yük değerleri de incelenmiştir. Alanyazında faktör yük değerinin en az 0,40 olmasına dikkat edilmesi gerektiği ile 0,30-0,40 aralığındaki faktör yüklerinin yapının yorumlanması için en alt seviyeyi karşıladığı, 0,50 veya daha büyük yüklerin pratikte anlamlı kabul edildiği, 0,70'in üzerindeki yüklerin ise iyi bir yapının göstergesi olduğu gibi öneriler belirtilmektedir (Hair ve ark., 2014). Bu araştırmada elde edilen madde faktör yüklerinin en düşük 0,42, en yüksek 0,87 olması modelin iyi tanımlanmış olduğunu göstermektedir. Envanterin faktör yüklerine dair elde edilen değerler Fernandez ve arkadaşları (2006) tarafından ortaya konan özgün envanterin ölçüm modeline ait faktör yükleri en düşük 0,53 ile 0,82 arasında değişmektedir. İran örneğinde ise ölçüm modelindeki madde faktör yükleri 0,28 ile 0,79 arasında değerler almıştır (Salehi ve ark., 2016). Bu değerler, elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Yapı geçerliğinin sınanması için kullanılan bir diğer yöntem envanterin yakınsak ve ıraksak geçerliğini hesaplamaktır. Hair ve arkadaşları (2014) yakınsak geçerliğin sağlanabilmesi için envantere ait AVE değerinin 0,50'den büyük ve tüm CR değerlerinin de AVE değerlerinden büyük olması gerektiğini belirtmişlerdir ($CR > AVE > 0,50$). Bu bağlamda envanterin yakınsak geçerliği için hesaplanan AVE ve CR değerleri tüm alt boyutlar için yakınsak geçerliği destekler niteliktedir. Envanterin ıraksak geçerliği için ise MSV ve ASV değerleri hesaplanmıştır. Hair ve arkadaşları (2014) ıraksak geçerliğin sağlanabilmesi için MSV değerinin AVE değerinden küçük; ASV değerinden ise büyük olması gerektiğini ifade etmişlerdir. ($MSV < AVE; ASV < MSV$). Envanterin ıraksak geçerliği için hesaplanan MSV ve ASV değerleri tüm alt boyutlar için ıraksak geçerliği destekler niteliktedir.

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde Likert tipi ölçüm araçlarında maddeler arası güvenilirliği belirlemedeki en uygun yöntemlerden olan Cronbach Alpha katsayısı (Gliner ve ark., 2017) ile Cronbach Alpha'nın homojenlik ya da tek boyutluluk hakkında bilgi vermemesi noktasında eleştirilmesinden dolayı bir kontrol aracı ya da alternatif olarak kullanılması önerilen CR katsayısından yararlanılmıştır (Yaşlıoğlu, 2017). Cronbach Alpha ve CR katsayılarının alt sınır olarak 0,60 ile 0,70 arasında değerler alması güvenilirlik varsayımı için yeterli görülmektedir (Hair ve ark., 2014). Mevcut araştırmada Cronbach Alpha ve CR katsayılarının dört alt boyut için de 0,70'in üzerinde olması, Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin Türkçe formunun oldukça güvenilir olduğunun bir göstergesidir. Envanterin Cronbach Alpha katsayıları emekliliğin iticiliği, emekliliğin çekiciliği, spor kariyerinin çekiciliği ve spor kariyerinin iticiliği alt boyutları için sırasıyla özgün envanter olan Fransa örneğinde 0,90, 0,88, 0,76, 0,87; Çin örneğinde 0,87, 0,85, 0,64, 0,70 ve Türkçe uyarlama çalışması yapılan mevcut araştırmada ise 0,90, 0,91, 0,91, 0,84 olduğu görülmektedir. İran örneğinde ise her bir alt boyuta ait Cronbach Alpha katsayı değerinin 0,70'in üzerinde olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler, envanterin Türkçe formunun güvenilirliğine destek sunacak niteliktedir.

Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde envanterin faktör yapısının ve yapı geçerliliğinin desteklendiği görülmektedir. Bu doğrultuda, Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin 38 maddelik ve 4 alt boyuta sahip Türkçe versiyonunun sporcuların emeklilik kararı alma süreçlerini ve bu kararı etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla kullanılabilmesi ortaya konmuştur. Araştırma egzersiz ve spor psikolojisi alanyazınında sporcuların emeklilik kararı alma süreçlerini ve bu karara etkisi olan faktörlerin araştırılmasında kullanılacak yeni bir envanterin Türkçe alanyazına kazandırılması açısından öneme sahip olmakla beraber bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın bulguları yorumlanırken bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması önemlidir. Araştırmada verilerin analizinde, önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanması amacıyla (Schumacker ve Lomax, 2015) en çok olabilirlik tahmin metodu ile doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda ölçüm modellerinin farklı istatistiksel yaklaşımlarla incelenmesi önerilebilir. Diğer bir sınırlılık araştırmanın örneklem grubunun İstanbul ilinde üniversite düzeyinde eğitim gören sporculardan oluşmasıdır. Gelecek çalışmalarda envanterin Türkçe versiyonunun farklı bölge ve illerden katılımcılara ulaştırılması envanterin genellenebilirliği açısından yararlı olacaktır. Araştırmaya dair bir diğer sınırlılık ise envanterin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde, tek uygulamaya dayanan yöntemlerden Cronbach Alpha ve bileşik güvenilirlik katsayılarının kullanılmasıdır. Aynı örnekleme tekrar ulaşmanın sınırlılığı nedeniyle araştırmada tekrarlı ölçümlerin yapılması mümkün olamamıştır. Gelecek araştırmalarda envanterin güvenilirliğinin test-tekrar test ve eş değer formlar gibi birden çok uygulamaya dayanan yöntemlerle de sınanması önemli görülmektedir. Araştırmanın modelinin; cinsiyet, spor türü ve spor deneyimi gibi alt gruplar arasında ölçme değişmezliği test edilmemiştir. Gelecek çalışmalarda envanterin farklı alt gruplar arasında aynı yapıyı ölçüp ölçmediği araştırılarak söz konusu ilgili grupların ölçüm değişmezliği araştırılabilir. Envanterin yakınsak ve iraksak geçerliği için AVE, MSV, ASV ve CR katsayıları kullanılmıştır. Gelecek araştırmalarda envanterin, ölçüt geçerliğini sınamak amacıyla güvenilirliği ve geçerliği olan bir başka ölçüm aracı ile arasındaki korelasyon kat sayısı değerleri incelenebilir. Gelecek araştırmaların yanı sıra bir değerlendirme aracının kullanılabilirliği, spor ortamındaki işe yararlığıyla ortaya konmaktadır. Bu bağlamda uyarlama çalışması yapılan Sporcuların Emeklilik Kararı Envanterinin, sporcuların emeklilik sürecine dair görüşlerinin değerlendirilerek, spor ortamının bütünsel bir perspektif ile yapılandırılması ve sporcuların spor kariyeri dışındaki yaşam becerilerini geliştirmeye teşvik için bir temel oluşturabileceği düşünülmektedir. Envanterin, sporcuların emekliliğe geçiş sırasında karşılaşılabilecekleri

potansiyel zorluk ve problemler hakkındaki vereceği bilgilerden hareketle gerekli psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının yapılandırılmasında kullanılabilir. Başka bir ifadeyle sporcuların, sportif emekliliğe geçişe dair algıları, uygulayıcılar için bir destek tanımlama aracı olarak hizmet edebilir.

KAYNAKLAR

Aksu, G., Eser, M.T., Güzeller, C. O. (2017). *Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli uygulamaları*. İstanbul: Detay Yayıncılık.

Alfermann, D. (2000). Causes and consequences of sport career termination. In D. Lavallee, P. Wylleman (Eds.), *Career Transitions in Sport: International Perspectives* (pp. 45-58). Fitness Information Technology.

Alfermann, D., Stambulova, N., Zemaityte, A. (2004). Reactions to sport career termination: a cross-national comparison of German, Lithuanian, and Russian athletes. *Psychology of sport and exercise*, 5(1), 61-75. doi:10.1016/S1469-0292(02)00050-X

Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological bulletin*, 107(2), 238-246. doi: 10.1037/0033-2909.107.2.238.

Brislin, R. W. (1986). The wording and translation of research instruments. In W. J. Lonner, J. W. Berry (Eds.), *Field methods in cross-cultural research* (pp. 137–164). Sage Publications, Inc.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 32(32), 470-483.

Cecić Erpič, S. (2000). *Konec vrhunske športne kariere in napoved prilagoditve na posportno življenje [Elite sports career transition and prediction of the adaptation to the post-sports life]* Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia.

Cecić Erpič, S., Wylleman, P., Zupančič, M. (2004). The effect of athletic and non-athletic factors on the sports career termination process. *Psychology of sport and exercise*, 5(1), 45-59. doi:10.1016/S1469-0292(02)00046-8

Crook, J. M., Robertson, S. E. (1991). Transitions out of elite sport. *International journal of sport psychology*, 22(2), 115–127.

Fernandez, A., Stephan, Y., Fouquereau, E. (2006). Assessing reasons for sports career termination: Development of the Athletes' Retirement Decision Inventory (ARDI). *Psychology of sport and exercise*, 7(4), 407-421. doi: 10.1016/j.psychsport.2005.11.001.

Fornell, C., Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50. doi:10.2307/3151312.

Gall, T. L. ve Evans, D. R. (2016). Preretirement expectations and the quality of life of male retirees in later retirement. *Canadian journal of behavioural science*, 32(2), 187-197.

George, D., Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference (14th ed.)*. New York: Routledge.

Gliner, J. A., Morgan, G. A., Leech, N. L. (2017). *Research methods in applied settings: An integrated approach to design and analysis*. Routledge.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., Tatham, R. L. (2014). *Multivariate Data Analysis (7th ed.)*. Pearson Education. Upper Saddle River.

Hu, L. T., Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55. doi: 10.1080/10705519909540118.

- Hu, Y., Yang, Y. (2013). *Athletes' retirement decision inventory: Chinese version revised and verified* [Poster sunumu]. Issp 13th World Congress of Sport Psychology, Beijing Sport University, Beijing, China.
- Kadlcik, J., Flemr, L. (2008). Athletic career termination model in the Czech Republic: A qualitative exploration. *International Review for the Sociology of sport*, 43(3), 251-269. doi: 10.1177/1012690208098544.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Lally, P. (2007). Identity and athletic retirement: A prospective study. *Psychology of sport and exercise*, 8(1), 85-99. doi: 10.1016/j.psychsport.2006.03.003.
- Martin, L. A., Fogarty, G. J., Albion, M. J. (2014). Changes in athletic identity and life satisfaction of elite athletes as a function of retirement status. *Journal of applied sport psychology*, 26(1), 96-110. doi: 10.1080/10413200.2013.798371.
- Salehi, H., Zandi mashhadi, N., Zolaktaf, V., Minasian, V. (2016). Reassessment of the Reliability and Factor Structure for the Athletes' Retirement Decision Inventory': Analysis in a Sample of Iranian athletes. *Journal of Sport Management and Motor Behavior*, 13(26), 261-274. doi: 10.22080/jsmb.2018.6220.1871.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Schumacker, R. E., Lomax, R. G. (2015). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling (4th ed.)* New York, NY: Routledge.
- Shultz, K. S., Morton, K. R., Weckerle, J. R. (1998). The influence of push and pull factors on voluntary and involuntary early retirees' retirement decision and adjustment. *Journal of vocational behavior*, 53(1), 45-57. doi: 10.1006/jvbe.1997.1610
- Sinclair, D. A., Orlick, T. (1993). Positive transitions from high-performance sport. *The sport psychologist*, 7(2), 138-150. doi: 10.1123/tsp.7.2.138
- Stambulova, N. B. (1994). Developmental sports career investigations in Russia: A post-perestroika analysis. *The sport psychologist*, 8(3), 221-237. doi: 10.1123/tsp.8.3.221
- Stambulova, N., Wylleman, P. (2014). Athletes' career development and transitions. In *Routledge companion to sport and exercise psychology* (pp. 605-620). Routledge.
- Sterling, K. L. (2005). *The influence of a like skills course on athletic identity and career decision self-efficacy of collegiate student athletes*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Kansas, Lawrence.
- Takahashi, K., Shigeno, K. (2011). Career Transitions in the J-League: Theories and Practices of Career Support for Professional Football Players. *Japan Labor Review*, 8(4), 67-82.
- Taylor, J., Ogilvie, B. C. (1994). A conceptual model of adaptation to retirement among athletes. *Journal of applied sport psychology*, 6(1), 1-20. doi: 10.1080/10413209408406462
- Toyoda, N., Nakagomi, S. (2000). Discussion of identity reconfirmation with retiring athletes. *Journal of Sport and Health Science*, 45(3), 315-332.
- Tunçkol, H. M. (2007). *Profesyonel futbolcuların futbolu bırakma yaşantılarını algılama üzerine bir çalışma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wylleman, P., Alfermann, D., Lavallee, D. (2004). Career transitions in sport: European perspectives. *Psychology of sport and exercise*, 5(1), 7-20. doi: 10.1016/S1469-0292(02)00049-3.
- Wylleman, P., Lavallee, D. (2004). A developmental perspective on transitions faced by athletes. *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective*, 507-527. Morgantown, WV: Fitness Information Tec.

Wylleman, P. (Ed.), Lavallee, D. (Ed.), Alfermann, D. (1999). *Career transitions in competitive sports*. (FEPSAC Monograph Series; No.1). FEPSAC.

Yaşloğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.